

Det frie partnervalg

Kronik trykt i Politiken d.1/2/2005

Af Rashmi Singla og Connie Carøe Christiansen

Vi har alt for travlt med at råbe tvang og undertrykkelse, når unge med anden etnisk baggrund indgår ægteskab under forældrenes indflydelse. Kronikørerne er henholdsvis psykolog og kultursociolog og adjunkter ved Roskilde Universitetscenter.

Ægteskaber, der indgås med tvang, har været genstand for stor opmærksomhed og interesse både i medierne og blandt politikerne. Uforholdsmæssig stor opmærksomhed og interesse, kan man mene, men det skal man passe på med at ytre offentligt, for det fører med usvigelig sikkerhed til beskyldninger, om at man allerede er i gang med at bagatellisere problemet. Følgelig beskyldes forskere, der forsøger at give en afbalanceret præsentation af situationen omkring tvangsægteskaber blandt etniske minoriteter i Danmark, for at være ude på at skade unge piger med etnisk minoritetsbaggrund. Og er der en gruppe, der er stor kamp om at forsvare og redde, så er det de unge etniske piger.

Medier og politikere tegner et dæmoniseret billede af familien, især forældrene. Desværre er netop det en bivirkning - eller måske endda hovedvirkningen - af det aktuelle fokus på tvangsægteskaber. Etniske unges forældre - især de muslimske - fremstilles i dag gennemgående som de unges direkte modstandere i deres pardannelsesproces. Spørgsmålet er, om det er i de unge etniske pigers interesse? Interview med unge dokumenterer i stedet et udbredt ønske om at have forældrene som *medspillere* i processen, hvormed de fraskriver sig den helt individualiserede måde at danne par på. Denne helt individualiserede måde at danne par på tilskrives de majoriteten af de unge med dansk baggrund. Dette vil muligvis falde nogle for brystet, men det er nu engang ikke forbudt at ønske at have sine forældre med som involverede parter i en pardannelsesproces. Og selv om lovgiverne p.t. udviser stor fantasi for at regulere etniske familiers livsførelse, kan man næppe forestille sig, at det bliver det. Altså: etniske unge ønsker i mange tilfælde råd, vejledning og accept fra deres forældre når de gifter sig - noget som i virkeligheden ikke er så overraskende endda: forskning viser, at den moderne familie som fællesskab er både værdifuld og vigtig for mange.

I 2004 blev der på baggrund af en spørgeskemaundersøgelse, der omfattede 628 etniske unge, samt 60 interview, både unge, forældre og professionelle, udarbejdet to rapporter finansieret af Integrationsministeriet, den ene udarbejdet af Garbi Schmidt og Vibeke Jacobsen, 'Pardannelse blandt etniske minoriteter i Danmark' for Socialforskningsinstituttet (SFI), den anden af Rashmi Singla, 'Konflikter og Intervention: Pardannelsesmønstre blandt etniske minoritetsunge i Danmark', som også har erfaring med psykologisk rådgivning af etniske unge.

I en kronik i Politiken, august 2004, sætter Britta Mogensen og Lone Nørgaard alvorlige spørgsmålstejn ved de talmæssige konklusioner i SFI-rapporten. I SFI-rapporten konstateres det blandt andet at »80 procent af de etniske minoritetsunge selv vælger deres ægtefælle«, og Mogensen og Nørgaard skriver ganske uden omsvøb, at disse og andre tal er forføjede. Det, der nu undrer os, er, hvilken baggrund Mogensen og Nørgaard har for at anslå, hvor mange der oplever tvang, og hvor mange der vælger selv? Præcis hvilken (veldokumenteret, naturligvis!) viden ligger de inde med, siden de med så stor sikkerhed kan sige at disse procentsatser er helt hen i vejret?

Som det også slås fast i nyere rapporter om pardannelse, forekommer der tvangsægteskaber i dagens Danmark. Opmærksomhed på dem og initiativer til at hindre dem kan man formentlig få enhver forsker til at billige og opfordre til. En del af de 7-20 procent, der ifølge Singlas rapport oplever pardannelsesrelaterede konflikter med familien, bør få professionel hjælp. Samtidig er vi klar over, som forskere, at fokus på specifikke problemer kan føre til optrukne fronter, uheldige kategoriseringer og fordrejede opfattelser at den overordnede situation som helhed.

I rapporten 'Konflikter og Intervention', er der særlig fokus på unges forhold til forældregenerationen, forældres synsvinkler samt etniske minoriteters forhold til majoriteten - disse aspekter er næsten fraværende i den nordiske forskning inden for feltet. Rapporten fokuserer også på psykosocial rådgivning og behandling som et, i hvert fald delvist, alternativ til lovgivning.

Malet med en bred pensel viser 'Konflikter og Interventioner', at forskellige former for pardannelse og forskellige typer af forhold mellem generationerne eksisterer side om side hos de største indvandrergrupper, det vil sige pakistansere, tyrkere, eksjugoslaver, somaliere og palæstinensere. Ud af disse nævner 87 procent islam, som deres religion, mens 7 procent nævner kristendommen. Etniske forældre er ikke ens og har vidt forskellige holdninger til deres børns pardannelse.

Undersøgelsens resultater kan naturligvis være påvirket af flere forhold. Der kan være tale om en mere almen tilbageholdenhed med at udstille sine svage sider, samt et ønske om at give de svar man tror forskeren vil høre. Herunder en vis tilbageholdenhed blandt de unge med at fortælle om deres oplevelser omkring et så følsomt emne som konflikter med forældrene. De unge kan føle, at de er illoyale over for forældrene ved at fortælle om pres og tvang fra deres side. På trods af disse forbehold, fremstod en række tendenser, der er værd at inddrage i den aktuelle diskussion om pardannelse blandt etniske minoriteter.

Som tidligere nævnt oplever 7 procent af de unge alvorlige konflikter med forældrene om deres pardannelse. En stor del af forældrene til disse unge kan karakteriseres som yderst rigide i deres holdning til, hvem deres børn må indgå ægteskab med. En pakistansk mor udtaler at »forældrene fortæller de unge, at der er en grænse. Hvis du går over grænsen, er det ikke godt for dig«, ligeledes understreger en tyrkisk far: »I vores religion, må du ikke (have kæreste). Ikke leve sammen. Først blive gift«. Når familien i forvejen er negativt stemt, kan der

forekomme voldelige, destruktive eller selvdestruktive handlinger, der er smertefulde for alle parter. Vold kan føre til yderligere konflikter og eventuelt brud med familien. Det er nogle af disse ekstreme tilfælde, vi ender med at læse om i aviserne. En del unge holder deres kæresteforhold skjult for forældrene i en periode - som en ung tyrkisk kvinde fortæller: »Jeg siger ikke til min far, at jeg har en kæreste ... Jeg holder det lidt hemmeligt«. Dette kan føre til stærke reaktioner fra forældrene. Situationer, hvor nogle rigide forældre ikke accepterer den unges valg af partner og eksklusion den unge, som alligevel holder fast i sin partner, forekommer. Ligeledes forekommer situationer, hvor nogle rigide forældre presser den unge til ægteskab med en anden partner. Sådanne situationer er ofte så psykisk belastende for både de unge og også for forældrene, at de behøver professionel hjælp.

77 procent af de unge oplever derimod ikke nogle større konflikter med forældrene, hvad pardannelse angår, ifølge rapporten. Langt størstedelen af forældrene til disse unge kan så tilsvarende karakteriseres som fleksible og i stand til, i varierende grad, at acceptere den unges synspunkter og valg angående partner. En far fortæller, at han skelner mellem kæresteforhold og ægteskab. Han udviser en fleksibel holdning til sine børns valg af ægtefælle, men afviser samtidig kæresteforhold som legitime: »Om det er en dansker, pakistaner eller inder, det er der ikke nogen begrænsninger for. Det er hans (sønnens) eget valg - men hvis han siger, at det er hans kæreste, så går det ikke i vores system, det vil vi ikke bryde os om. Men hvis han derimod siger at de gerne vil giftes, så vil vi som forældre acceptere det«. Endnu mere fleksibel er den mor, som udtaler, at hun »gerne vil blandes ind i sine børns gifteforhold, men det betyder ikke, at jeg vil bestemme«. Tilsvarende møder vi en tyrkisk far i undersøgelsen, der accepterer sin søns søns samboskab med en dansk kæreste. Så længe han opfylder sine pligter over for familien og sine omgivelser: »Det må han selv om, så længe han er en god dreng«.

Dette er dog naturligvis ikke ensbetydende med, at uenigheder mellem generationerne er fraværende - der er også en vis mængde oprør fra de unges side at tage højde for - men overordnet er de unge og forældrene i stand til at klare uenighederne ved at forhandle og diskutere. Selvfølgelig findes der ambivalenser og dilemmaer, men for langt de flestes vedkommende fører uoverensstemmelser med forældrene ikke til alvorlig psykiske belastning - i denne sammenhæng adskiller disse familier sig jo ikke synderligt fra almindelige majoritetsfamilier.

Endvidere er det muligt at udtrække nogle gennemgående træk i forældrenes og de unges opfattelse af majoritetens pardannelse. De fleste er reflekterende og afviser ikke over en kam 'danske' måder at danne par på. Dele af den 'danske' pardannelse, såsom kendskabet til partneren inden ægteskabet indgås og muligheden for at komme ud af et dårligt forhold, bliver vurderet positivt. Derimod får andre dele, såsom den høje skilsmisseprocent, skiftende partnere og delebørn, negativ kritik. Pardannelse bliver dermed et tilvalg og fravalg af nogle af disse aspekter.

På det ovennævnte grundlag kan man udfordre den udbredte antagelse om, at etniske minoritetsforældre generelt er rigide og intolerante over for de unges pardannelser, og man kan, lidt forsigtigt, anskue de unges udsagn om forældrenes accept som en del af et mønster, der er ved at opstå.

Pardannelse blandt en stor del af de etniske unge sker efter et mønster, der hverken helt svarer til forældregenerationens, hvor familien formodes at have spillet en meget stor rolle, eller de danskes, med forholdsvis tidlig seksuel debut, flere kæresteforhold og sen eller ingen ægteskabsindgåelse. En del etniske unge har kærester, som de eventuelt senere bliver gift med, men med forældrenes accept, da familien er med til at planlægge bryllup. På denne måde skaber de unge deres egne former for pardannelse. Mange unge går efter *både* at kunne vælge selv og at få forældrenes accept, og den tidligere forklaringsmodel, baseret på et enten-eller-forhold, udskiftes med en både-og-model. De unge vil både være selvbestemmende, leve op til et romantisk kærlighedsideal og samtidig bevare de gode familierelationer. Også undersøgelser fra Storbritannien viser øget fleksibilitet i forældregenerationen blandt etniske minoriteter. Forældrene er i stigende grad opmærksomme på negative konsekvenser af en uforsonlig holdning over for de unges valg. En stor del af forældrene ender med at acceptere de unges valg, ofte efter dialog, forhandlinger og en vis mængde konflikter, men i de britiske undersøgelser findes der stadig - som i Danmark, som tidligere nævnt - et fåtal, for hvem det ikke lykkes.

At tvangsægteskaber er blevet et højt politiseret emne er også tydeligt blandt de interviewede, der ser fokus derpå som et led i en generel stigmatisering og mistænkeliggørelse af etniske minoriteter. Halvdelen af de unge i undersøgelsen angiver, at de faktisk har oplevet diskrimination begrundet i deres etniske baggrund. Måden etniske minoriteters pardannelse bliver diskuteret på, herunder majoritetssamfundets og mediernes fokus på tvangsægteskaber, indgår som en del af de unge og forældrenes oplevelse af diskrimination. Det er muligt, at denne fokus får nogle forældre til at tænke nærmere over, hvordan de griber ind i deres børns ægteskabsønsker, hvilket er positivt. Men omvendt kan det også føre til, at nogle unge udnytter den overdrevne politisering af emnet til at befæste deres egen magtposition over for forældrene, f.eks. ved uberettiget at inddrage myndighederne - unge etniske piger er ikke altid ofre, selv om nogle kan have svært ved at forestille sig andet.

For at kunne finde frem til en situation, hvor pardannelser blandt unge med etnisk minoritetsbaggrund ikke udgør det problem, det gør i dag, er det vigtigt at alle - både socialarbejdere, forskere, medier og politikere - forstår unges pardannelse inden for bredere rammer. De unge må opfattes som *både* en del af en familie, hvor de kan blive udsat for forældrenes rigide holdninger, og som en del af en minoritetsgruppe, hvor de kan opleve diskrimination - også fra muligvis velmenende kønsfæller. Forældrene må opfattes som både potentielle medspillere og potentielle modspillere - og det er bydende nødvendigt at arbejde sammen med forældrene, sådan at flest mulig bliver medspillere.